

• פרק ב •

שמשון הגיבור

הנזיר השני המוזכר בתנ"ך, לאחר יוסף הצדיק, הוא שמשון הגיבור, שהיה נזיר אלהים מבטן אמו ובעל רוח הקודש. כידוע, שמשון הכה בפלשתים והומת על ידם, ופרשת חיי מעלה שאלות ותהיות לא מעטות, כגון: כיצד מי שמלאך נשלח לבשר להוריו על לידתו עוד בטרם נולד, ומי שהיה נזיר אלהים קדוש מבטן ששכינה מקשקשת לפניו כזוג, התדרדר ונפל כל כך ממעלתו עד שהגיע לכדי נישואין עם בנות פלשתים? וכי לא יכול היה לישא בת ישראל?

ואכן נפילה זו הסתיימה בתפיסתו של שמשון ובמותו הטראגי, לאחר שהפלשתים לקחוהו בשבי וניקרו את עיניו. בסוף חייו, כשהוא מובל ומושפל אל מול אלפי פלשתים שבאו לראות בקלונו ובשביו, מבקש שמשון מהקב"ה בפעם האחרונה כוח כדי לנקום בהם, ואכן ה' נענה לתפילתו, כוחו שב אליו והוא מצליח למוטט את הבניין על אלפי יושביו, וכך במותו הוא הורג יותר פלשתים מאשר בימי חייו.

בפרק זה ננסה להבין מעט את סוד חייו של שמשון הגיבור, וכיצד כל מעשיו, ובכלל זה המעשים שאינן מובנים לנו כלל, היו מעשים גדולים ונשגבים שבבסיסם מגמה ושאיפה גדולה לתיקון העולם, מה שמתאים לנזירותו ולקדושתו, וכדלהלן.

א. האם שמשון נשא גויה?

אמנם בספר שופטים לא נאמר שמשון הגיבור גייר את דלילה או את האישה הפלשתית הראשונה שרצה לשאת לאישה, אך לדעת הרמב"ם הדבר כל כך פשוט שמשון גייר את נשותיו ורק אח"כ נשא אותם, עד שאין להעלות על הדעת אחרת. וזו לשונו בהלכות איסורי ביאה (יג,ד):

"אל יעלה על דעתך שמשון המושיע את ישראל או שלמה מלך ישראל שנקרא ידיד ה' נשאו נשים נכריות בגיותן, אלא סוד הדבר כך הוא, שהמצוה הנכונה כשיבוא הגר או הגיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להיכנס לדת, ואם איש הוא – בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא – בודקין שמא עיניה

נתנה בבחור מבחורי ישראל, אם לא נמצא להם עילה – מודיעין אותן כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות כדי שיפרושו, אם קבלו ולא פירשו וראו אותן שחזרו מאהבה – מקבלים אותן, שנאמר: ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה, ותחדל לדבר אליה... ולפי שגייר שלמה נשים ונשאן, וכן שמשון גייר ונשא, והדבר ידוע שלא חזרו אלו אלא בשביל דבר, ולא על פי בית דין גיירום – חשבן הכתוב כאילו הן עכו"ם ובאיסורן עומדין, ועוד שהוכיח סופן על תחלתן שהן עובדות כו"ם...".

נמצא לפי דבריו, שמשמשון לא נשא מעולם אישה פלישתית גויה, אלא הוא גייר את האישה הפלשתית שרצה לשאת ואת דלילה, אך נשים אלו לא התגיירו לשם שמיים, כפי שהוכיח סופן.

לעומת זאת, לדעת הזוהר הקדוש שמשון אכן בא על גויה, והוא לא גייר את נשותיו, וכך נאמר בזוהר בפרשת נשא (קכז,א):

"ואי תימא שמשון נזיר אלהים הוה, אמאי אתענש? אלא שפיר הוא מלה דבעל בת אל נכר והוה ליה לאתחברא בדידיה במה דאתחזי ליה, והוא דהוה קדיש אערב ההיא קדושה בבת אל נכר ושביק אתריה דאתחזי לההיא קדושה ובגין כך אתענש, ואית מאן דאמר דלית ליה חולקא בההוא עלמא, מאי טעמא? בגין דאמר (שופטים טז,ל) תמות נפשי עם פלשתים, ומסר חולקיה בחולקא דפלשתאי דימות נפשיה עמהון בההוא עלמא...".

הזוהר אומר, שלא רק שמשמשון חטא שבא על בת נכר, אלא גם שכתוצאה מחטאו זה, הוא 'זכה' לרדת לאחר מותו לגיהנום, למקום הרוחני של הפלשתים, וזה פירוש 'תמות נפשי עם פלשתים' – בעולם הבא.

דברים אלו מעצימים עד מאד את השאלה שהעלנו בפתיחת המאמר: כיצד שמשון שהיה נזיר אלהים קדוש ונורא נפל והתדרדר כל כך, עד שהגיע למצב שכזה?

כדי לענות על שאלה זו צריכים אנו להעמיק בפרשת שמשון לאור דברי חז"ל במדרש ובתורת הסוד, וכדלהלן.

ב. שמשון – חיבור משיח בן יוסף ומשיח בן דוד

בברכת יעקב לבניו, מברך יעקב את שבט דן ואומר (בראשית מט,טז-יח):

"דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל. יהי דן נחש עלי דרך שפיפן עלי ארחה, הנשך עקבי סוס ויפל רכבו אחור. לישועתך קויתי ה'".

רש"י (שם) מפרש, שנבואה זו מתייחסת לשמשון שבא משבט דן, וכך הוא כותב (שם):

דן ידין עמו – ינקום נקמת עמו מפלשתים, כמו (דברים לב, לו) כי ידין ה' עמו.

כאחד שבטי ישראל – כל ישראל יהיו כאחד עמו ואת כולם ידין, ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש: כאחד שבטי ישראל – כמיוחד שבשבטים, הוא דוד שבא מיהודה.

הנשך עקבי סוס – כך דרכו של נחש, ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס, ונופל רכבו אחור שלא נגע בו. ודוגמתו מצינו בשמשון (שופטים טז, כט) וילפת שמשון את שני עמודי התוך וגו', ושעל הגג מתו...

לישועתך קויתי ה' – נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר (שופטים טז, כח) זכרני נא וחזקני נא אך הפעם וגו'.

סיכום דברי רש"י: שמשון נוקם לבדו בפלשתים וכל ישראל יהיו אתו באחדות אחת. שמשון נמשל לנחש, כי כמו שהנחש נושך את עקבי הסוס ומפילו, כך שמשון הפיל את העמודים שהגג עמד עליהם ובו אלפי הפלשתים שבאו לראותו במפלתו לאחר שניקרו את עיניו. שמשון עשה כן לאחר שביקש מהקב"ה שיזכור אותו ויתן לו כוח בפעם האחרונה בחייו, ובכך יושיע אותו ויעזור לו לנקום באויביו.

במדרש מובאת סיבה נוספת לכך שיעקב מדמה את שמשון לנחש – משום שמשון היה המשיח (משיח = נחש = 358), או לפחות היה יכול להיות המשיח. וזה לשונם (בראשית רבה פרשת ויחי פרשה צח):

"אלא יעקב אבינו בקש רחמים על הדבר, ויפול רוכבו אחור, יחזרו דברים לאחוריהם, לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסבור בו שהוא מלך המשיח, כיון שראה אותו שמת אמר אף זה מת".

וכן אמרו חז"ל במדרש על נבואת בלעם (במדבר כד, טו-יט): "וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם העין... והיה אדום ירשה והיה ירשה

שְׁעִיר אִיבֵיּוֹ וַיִּשְׂרָאֵל עֲשֵׂה חֵיל. וַיִּרְדְּ מִיַּעֲקֹב וְהָאֲבִיד שְׂרִיד מַעִיר, וְזֶה לְשׁוֹנֵם (מדרש אגדה לבמדבר פרשת בלק פרק כד):

”ד“א וירד מייעקב. שעתיד לצאת מבני בניו של יעקב, והוא שמשון בן מנוח שיאביד שריד מעיר. ויש אומרים זה מלך המשיח“.

לכאורה, שמשון לא היה יכול להיות משיח בו דוד, אלא משיח בן יוסף, שכן הוא בא משבט דן, שנולד מזלפה שפחת רחל. אך חז“ל במדרש מציינים שאין זה כך, והם אומרים שמשון בא גם מרחל וגם מלאה, שכן אביו היה משבט דן כמבואר בנביא, אבל אמו באה משבט יהודה. וכך נאמר במדרש (במדבר רבה פרשת נשא פרשה י):

”דן ידין עמו וגו’ כמיוחד שבשבטים, זה יהודה, לכך הקישו ליהודה, שמארץ יהודה היה, ואמו היתה מיהודה. וכן מנוח היה מן ואשתו היתה מיהודה, נמצא שמשון בא משבט דן ומשבט יהודה, שכך אמרו: אמיה דמשון – הצלפוני שמה, והיא מיוחסת על שבט יהודה, שנאמר (דברי הימים א ד, ג): ושם אחותם הצלפוני...“.

נמצא שמשון כולל את כל הכוח המשיחי בעם ישראל, הן את משיח בן יוסף והן את משיח בן דוד – מציאות מופלאה עד מאד!

והנה, מוצאים אנו בתולדות האומה, שבכל פעם שעם ישראל מגיע לפסגה רוחנית גבוהה, או מבצע שלב חשוב הקשור בתיקון העולם ובגאולתו, דבר זה קורה בשילוב כוחם של משיח בן יוסף עם משיח בן דוד יחדיו. כך כתוב ונרמז במגילת רות, בברכת העם והזקנים לבועז לרגל נישואיו לרות (רות ד, יא): ”וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַזְּקֵנִים: עֲדִים. יִתֵּן ה’ אֶת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל בֵּיתְךָ כְּרַחֵל וְכִלְאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׂתִיָּהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְעֲשֵׂה חֵיל בְּאֶפְרָתָה...“.

נמצא שבית ישראל נבנה דווקא על ידי רחל ולאה יחד, ולא על ידי אחת מהם לבדה.

להלן מעט מן הדברים והמעשים החשובים לתיקון העולם, שנעשו בשילוב כוחות זה:

א. הריגת עשו הרשע: תוספות במסכת גיטין (נהב ד”ה ביהודה) מביאים סתירה בין הירושלמי האומר שיהודה הרג את עשו הרשע, לבין הגמרא בסוטה

(יג,א) האומרת שחושים בן דן הרגו, והם מתרצים שחושים בן דן פגע בעשו תחילה, ויהודה השלים את המלאכה ווידא שעשו מת.

נמצא אפוא, שמעשה כה חשוב כהריגת עשו הרשע מתבצע דווקא בשיתוף פעולה של יהודה ובנו של דן, שהוא צאצא של שפחת רחל.

ב. בניית המשכן: בניית המשכן נעשתה בשיתוף של בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה ואהליאב בן אחיסמך למטה דן, וכן נאמר במדרש תנחומא (פקודי סימן יא):

”כיון שגמרו מלאכת המשכן היו יושבין ומצפין אימתי תבא שכינה ותשרה בו, והיו מצטערין הכל מפני שלא שרתה שכינה עליו. מה עשו? הלכו להם אצל חכמי לב, אמרו להן: ומה אתם יושבין? העמידו אתם את המשכן ותשרה שכינה בינותינו! היו מבקשין להעמידו ולא היו יודעין ולא יכולין להעמידו, וכשהן חושבין להעמידו הוא נופל, מיד הלכו להם אצל בצלאל ואהליאב. אמרו להם: בואו אתם והעמידו המשכן, שאתם עשיתם אותו, שמא על ידכם ראוי לעמוד...“.

נמצא אפוא, שהעם ידע היטב שדווקא על ידי נציגים המייצגים גם את רחל וגם את לאה אפשר שהשכינה תשרה במשכן והוא יעמוד.

ג. בניין בית ראשון: בית ראשון נבנה על ידי שלמה המלך משבט יהודה, ובאמצעות חירם שבא משבט דן ומשבט נפתלי – שניהם בני שפחת רחל.

ד. ניסי פורים וחנוכה: נס הפורים נעשה על ידי מרדכי ואסתר משבט בנימין, בנה של רחל. נס חנוכה נעשה על ידי החשמונאים הכהנים בני שבט לוי, מבניה של לאה.

ואכן, אם נשים לב, נראה שהן יהודה והן דן נקראים בתורה 'גור אריה', ביטוי המבטא את כח המלוכה והשלטון שיש לשניהם. על יהודה נאמר (בראשית מט,ט): "גור אריה יהודה מטף בני עליה, כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו", ועל דן נאמר (דברים לג,כב): "ולדן אמר דן גור אריה יזנק מן הבשן".

דברים אלו שופכים אור על כוחו ושליחותו של שמשון הגיבור, שליחות שהיה מיועד לה עוד בטרם נולד, בשעה שמלאך ה' נתגלה להוריו ובישרם על לידתו ועל היותו נזיר קדוש מבטן. מי שנועד לבצע שליחות זו חייב לכלול בתוכו את הכוח המשיחי הכפול שבאומה הישראלית – משיח בן יוסף ומשיח בן דוד גם יחד.

זאת ועוד, לא רק ששמשון היה בעל כוח משיחי, אלא שחכמים אף הגדילו והשוו אותו לקב"ה בעצמו, וזו לשונם (סוטה י, א):

"ואמר רבי יוחנן: שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים, שנאמר: 'דן ידין עמו כאחד' וגו'. ואמר רבי יוחנן: שמשון על שמו של הקדוש ברוך הוא נקרא, שנאמר: 'כי שמש ומגן ה' אלהים' וגו'. אלא מעתה לא ימחה? אלא מעין שמו של הקדוש ברוך הוא, מה הקדוש ברוך הוא מגין על כל העולם כולו, אף שמשון מגין בדורו על ישראל".

לאור דברים אלו, מבינים אנו מצד אחד את כוחו ואת מעלתו המיוחדת של שמשון, ומצד שני גדלה תמיהתנו על נפילתו, ונדרשים אנו להבין: כיצד זה נפל שמשון מ'איגרא רמא לבירא עמיקתא'?

להלן נראה שהדברים קשורים ואחוזים אחד בשני.

ג. שמשון ודלילה – אדם וחיה

רבי צדוק הכהן מלובלין, בספרו 'ישראל קדושים' (אות ה, פסקאות ל–נו) מעמיק חקר בענייניו של שמשון, ופורש בפנינו יריעה רחבה המסבירה מעט את שיקוליו ומעשיו. להלן תמצית דבריו:²¹⁵

שמשון היה אדם קדוש מאד, בעל רוח הקודש, ככתוב 'ותחל רוח ה' לפעמו', והוא ידע את מה שיעקב אבינו ידע – שהוא מיועד להיות המשיח, ושהכוח המשיחי הכפול מפעם בתוכו, והוא יכול ומסוגל לגאול את ישראל. ידיעה זו יצרה אצל שמשון שליחות עמוקה ומחויבות גדולה לגאולת ישראל, עד כדי הסכמה להליכה בדרך לא רגילה הטומנת בחובה סכנת נפילה ואיבוד העולם האיש. שמשון ידע שהוא יכול וצריך להלחם בפלשתים המצרים לישראל, אך כדי לא לסכן את ישראל הוא העדיף לעשות מלחמה זאת לבדו, ובאופן שמעשיו יראו כנקמנות אישית סביב סכסוכים על אישה, ולא כמלחמה מוצהרת בפלשתים. קו פעולה זה, הוא זה שהניע את שמשון לקחת אישה דווקא מבנות פלשתים, 'כי

215. הדברים להלן הם תמצות של הסבר ארוך המשתרע על פני עשרות עמודים.

תואנה הוא מבקש', כדי שכשהוא יכה בהם, הם יפרשו זאת כנקמה פרטית ולא כאקט מלחמה כללי מצד האומה הישראלית.

רבי צדוק מוסיף ומסביר, שנישואיו של שמשון לדלילה היו מהלך עמוק ומתוכנן שמטרתו תיקון חטא אדם הראשון. שמשון ידע שהוא כמשיח עשוי בדמותו ובצלמו של אדם הראשון, ועליו מוטל לתקן את חטאו של אדם הראשון, והאישה שאתו היא בדמות חוה, והיא צריכה לתקן את חטאה של חוה, וכך יביאו שניהם גאולה לעולם. וכך נאמר בזוהר הקדוש (תולדות קלד, א):

"תא חזי בשעתא דעקים ההוא חויא לאדם ולאתתיה דאקריב לאתתא ואטיל בה זוהמא ואתפתא ביה אדם כדין אסתאב עלמא ואתלטיא ארעא בגיניה וגרים מותא לכל עלמא וקיימא עלמא לאתפרעא מניה, עד דאתא אילנא דחיי וכפר על אדם וכפייא ליה לההוא נחש דלא ישלוט לעלמין על זרעא דיעקב דהא בזמנא דאקריבו ישראל שעיר הוה אתכפיא ההוא נחש ואתהפך לעבדא... ובגין כך קיימא עלמא עד דתיתי אתתא כגוונא דחוה ובר נש כגוונא דאדם ויעקימו ויחכימו ליה לההוא חויא בישא וההוא דרכיב עליה..."

ואכן שמשון ראה בעצמו ובדלילה את האיש והאישה האמורים לתקן את חטא אדם הראשון. ומסביר רבי צדוק, שמשושון שהיה אדם טהור וקדוש, התבונן על הרצונות המתעוררים בתוכו כרצונות אלוהיים, וחשב שאם מתעורר בו רצון להתחתן דווקא עם מישהי מסוימת, הרי שזה רצון ה', ככתוב: 'וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יִדְעוּ כִּי מִה' הָיָא'. זאת ועוד, שמשושון חשב שהרצון המתעורר בו לא רק שהוא רצון ה', אלא שגם האישה שהוא חפץ לשאת, היא האישה הצריכה לתקן את חטא חוה, כשהשם 'דלילה' מרמז על היותה מדולדלת מיצר הרע. ואכן, הפלשתים ניסו בתחילה למשוך ולהפיל את דלילה ממדרגתה באמצעות יצר העריות, ובזה הם כשלו, אך הם המשיכו לנסות ביתר שאת, עד שבהמשך הם הצליחו להפילה באמצעות תאוות הממון, והם מציעים לה כסף רב עבור בגידתה בשמשון, משום שתאוה זו היא התאוה החזקה והשורשית ביותר הקיימת בעולם.

עוד מסביר רבי צדוק, שמשושון זיהה את נפילתה של דלילה, אך חשב שזו עצת ה' להעמידו בניסיון, ושעליו להמשיך ולפעול אתה לתיקון חטא אדם וחוה, אך לבסוף החטא הקדום חזר על עצמו, ולא רק שהוא לא הצליח לתקן את דלילה אלא שהיא זו שהפילה אותו, עד שגרמה למותו. ומסביר רבי צדוק שהסיבה לנפילה היא שעדיין לא הגיע הזמן לתיקון העולם בצורה מלאה, כלומר, הסיבה קשורה למצבו של העולם בכללותו, ואינה תלויה בשמשון ובמעשיו דווקא. יעקב אבינו ראה את סופו של שמשון ברוח קודשו, והתפלל 'לישועתך קיויתי

ה' , אך שמשון כמובן לא ידע את סופו, והוא האמין שיצליח בחייו לתקן עולם במלכות שדי.

דברים עמוקים אלו, מבוססים על מקורות רבים בנגלה ובנסתר על דמותו של שמשון, והדברים אכן מיישבים את התמיהות והקושיות שהעלנו בפתיחה למאמר זה. להרחבה ופירוט הדברים ראה במקור עצמו, בספרו של רבי צדוק הכהן 'ישראל קדושים'.

ד. הסתלקות הנבואה משמשון – רק בשעת גילוח שער

כידוע, נזירותו של שמשון נתנה לו כוחות פיסיים עילאיים, ובאמצעותם הוא גבר על אויביו, וכשדלילה חתכה את שערות ראשו, שמשון איבד את כוחו, וכך נתפס. אולם חשוב לדעת שמציאות פיסיית זו הייתה פועל יוצא מחיבורו למציאות הרוחנית העליונה, ועם גילוח השיער סר מעליו עולם האצילות, ושמשון נותק מה', וממילא איבד את כוחו. הדברים מבוארים בדברי רבנו בחיי (במדבר פרק ו), וזו לשונו:

"והנה שמשון כשנכרת שער ראשו נחשב לו כמקצץ [בצינורות הקדושה] ומיד סר כחו מעליו, והוא כח ה', וזהו לשון (שופטים טז, טז) "ותאלצהו" שיחזור למדת הדין, קרי ביה "ותאלצהו", והוא מניעת האצילות שנסתלקה ממנו רוח נבואה לפי שכח השם סר מעליו בעבור שקצץ".

כלומר, הסתלקות כוחו הפיסי היא תוצאה ישירה של הסתלקות רוח הנבואה ששרתה עליו, שמכוחה היה לו כוח פיסי רב.

מדברים אלו אנו למדים, שרק בסוף דרכו, עם גילוח שער, איבד שמשון את מעלתו הרוחנית, אבל עד אותו שלב, נישואיו לדלילה לא השפיעו עליו לרעה מבחינה רוחנית, והדבר מעיד על כשרות נישואיו.

ה. סיכום

לא ניתן להבין את פרשת שמשון הגיבור ומעשיו, ללא לימוד מעמיק על מדרגתו האלוהית והיותו נזיר אלהים מבטן, המיועד בשליחות אלהית לגאול את ישראל. בפרק זה הראינו כיצד נפילתו ומותו אינם בגלל שנפל לחטא העריות כאדם רגיל מן השורה, אלא הם תוצאה של ניסיון לגאול את העולם טרם זמנו.